

JUHA HELENIUS

MMT, agroekologian professori

Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti

FOOD-tutkimusohjelman ohjelmajohtaja

Maaseudun tulevaisuus on oikeuden- mukaisessa kestävyysmurroksessa. Tuuli Orasmaan kirja rakentaa syylistämiskeskustelun ylittävää siltaa maatalouden ympäristökysymysten kohtaamiseen

Tuuli Orasmaa: *Maaseudun tulevaisuus*.

Vastapaino. 2023. Tampere. 221 s.

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.138535>

Kirjan takakansi kertoo, että Tuuli Orasmaa on maatalouden ympäristöpolitiikan asiantuntija, maaseutu- ja maataloustaustainen kaupunkilainen ympäristönsuojelija. Johdannosta selviää, että Orasmaan lähtökohtana on ollut tarve tulla ympäristöpolitiikan etäisiä neuvotteluhuoneita lähemmäs maatalouden harjoittajia, päästä keskustelemaan ja kuuntelemaan, millaisena erityisesti ilmastonmuutoskysymys heille näyttäytyy.

Orasmaan kirjan otsikko lupaa maaseutunäkökulmaa; todellisuudessa kirja rajautuu maatalouteen. Toki Orasmaa toteaa, että maatalous on maaseutujen elinvoiman yksi edellytys. Eräs hänen kirjansa lähtökohdista on ollut neuvottomuus ja ihmettely vuosia jatkuneesta niin

sanotusta syyllistämiskeskustelusta. Orasmaa on halunnut kuulla, miten maanviljelijät itse ajattelevat ja sanoittavat erityisesti ilmastonmuutokseen liittyvät, maataloutta koskevat muutospaineet. Hän on kirjaansa varten haastatellut ”yli 40 maatalousyrittäjää eri puolilta Suomea vuosien 2021–2022 aikana” (s. 14).

Keskustelut maatalousyrittäjien kanssa ovat kirjan runkona. Näitä keskusteluja Orasmaa on asiantuntevasti sekä taustoittanut että tulkinut muun muassa haastatteleamalla 33 asiantuntijaa. Suurin osa asiantuntijoista on kirjan käsittelemien teemojen tutkijoita, mutta mukana on myös yhdistysten ja liittojen edustajia. Asiasisältö on, sikäli kuin aihepiirin tutkijakuntaan itse kuuluvana osaan arvioida, virheetön. Orasmaa tulkitsee ja vetää johtopäätöksiä hyvin perustellen.

Kirjan tyyli on toimittajamainen, teemoittain etenevä ja omakohtaisesti reflektioiva. Prosessi on vaikuttanut tekijänsä ajatteluun ja suhtautumiseen. Kirja sisältääkin hyvän joukon suosituksia siihen, miten maatalouden kestävyysmuutosta koskevaa keskustelua tulisi tuloksellisesti käydä. Hän muun muassa kuvailee Maa- ja metsätaloustuottajien etujärjestön MTK:n asemaa yhtäältä yhtenä keskustelun näkyvänä osapuolena ja toisaalta järjestönä, jonka jäsenkunnassa on yhtä järjestöäänä laajempi kirjo kokemuksia, tunteja ja näkemyksiä ympäristökysymyksiin. Tähän liittyen Orasmaa pohtii, että keskusteluun ja kuulluiksi tulisi saada riittävän laajasti eri näkemykset eri ihmisryhmiltä. Oikeudenmukaisuuden siirtymän polku ei näin olisi neuvoteltavissa vain järjestöjen ja poliitikkojen välisenä asiana.

Orasmaa haluaa lisätä ilmastonmuutoksesta huolestuneiden kaupunkilaisten ymmärrystä maaseuduilla toimivien maanviljelijöiden elinkeinosta, nykytilanteesta ja ajattelutavoista. Johdannossa hän linjaa, että yhtä hyvin kuin maataloudella on oltava tulevaisuus, sen on oltava erilainen kuin nyt: ennen kaikkea ympäristöllisesti kestävä.

Kirjan ensimmäinen osa tarkastelee, ”mitä ilmastonmuutos tarkoittaa suomalaisille maatalousyrittäjille”. Osa sisältää tiiviisti sen, miksi niin sanottu turvepelto-kysymys on keskeinen. Orasmaa välittää onnistuneesti tilannekuvausta lisää turvepeltoa juuri raivanneen liminkalaisen yrittäjän kanssa käymänsä keskustelun ja peltovierailun avulla. Turvepeltoja ei voi noin vain ottaa pois viljelystä: kysymys on elinkeinosta. Toisaalla kirjassa hän kuvaa, nyt Alankomaiden tyyppiyllyttämällä esimerkkinään, millaisiin tilanteisiin vasta pakon edessä tehdyt järjestelmämuutokset johtavat.

Kirjan toinen luku tarkastelee, miksi kestävyys siirtymä on vaikea asia maatalousyrittäjille. Orasmaa kuvaa tilannetta, johon harjoitettu maatalouspolitiikka on osaltaan meitä johtanut: maatilayritystä päädytään kasvattamaan, jotta pysyttäisiin taloudellisesti paikallaan – ja lopulta joudutaan mahdollisesti kuitenkin harkitsemaan lopettamista. Hän pohtii nurmituotannon – siis nautakarjatalouden – sopivuutta Suomeen ja tunnistaa siinä Suomelle suhteellisen edun. Samalla hän kuvailee, miten tämän tosiasian tunnistaminen vaikuttaa hänen omaan ajatteluunsa, kun keskustelua kotieläintalouden ja eläintuotteiden kulutuksen kestävyydestä käydään kovillakin kierroksilla.

Luvulta ”Kuluttajuudesta kumppanuuteen” olisin otsikon perusteella toivonut enemmän kuluttajakansalaisuuteen ja ruoan tajuun liittyvää pohdintaa; nyt pääsisältö on niin sanotuissa vaihtoehtoisissa tuotanto- ja jakelutavoissa, kuten esimerkiksi kumppanuusmaataloudessa. Orasmaa palaa kyllä myöhemmin kirjan viimeisessä osassa kaupungistuvien kansalaisten kykyyn ymmärtää maataloutta, ymmärtämisen merkitykseen rakentavan keskustelun ja kestävä siirtymän aikaansaamisessa.

Osassa kolme Orasmaa käyttää lähes 50 sivua syyllistämiskeskustelun analysointiin. Itselleni antoisa oli muistutus siitä, että suinkaan kaikki maatalousyrittäjät eivät pidä maatalouden kielteisiä ympäristövaikutuksia raportoivia puheenvuoroja syyllistävinä – kenties vain äänekkäs vähemmistö kokee niin. Syyllistyminen on eri asia kuin syyllistäminen. Kulutus kuormittaa ympäristöä ja ehdyttää luonnonvaroja: voisin kuluttajana syyllistyä tästä tosiasia väittämästä. En kuitenkaan syyllisty, vaan koetan kohtuullistaa kulutustani. Tapaamiaan asiantuntijoita ja maatalousyrittäjiä kuunnellen Orasmaa käy ilmeikkäästi läpi omaa turhautumistaan ja hämmennystään syyllistämisteemasta. Tämän osan rohkaiseva viesti on, että keskustelukulttuurin muutos on mahdollinen.

Viimeisessä, neljännessä osassa Orasmaa tarkastelee, mitä oikeudenmukainen siirtymä maataloudessa tarkoittaa. Hän väljentää rajaustaan ilmastokysymyksen ja maatalousyrittämisen yli. Hän on haastateltavineen aivan ajan hermolla: etenkin tutkijakunta on monin tavoin peräänkuuluttanut tarvetta ruokajärjestelmätason kestävyysmuutokseen. Näin maatalous asettuisi ymmärrettäväksi osaksi kokonaisuutta, jonka tärkeä mutta ei ainoa osa maatalous on. Orasmaa ei tingi siitä, että siirtymä on välttämätön jo ilmastokysymyksen takia. Hän miettii myös globaalia oikeudenmukaisuutta: siirtymä voi olla meille suomalaisille hankala ja kalliskin, mutta kuitenkin hallittavissa ja kohtuullinen. Jos jätämme

siirtymän tekemättä, kärjistämmekö jo vallitsevaa epäoikeudenmukaisuutta? Kehittyvien maiden kansalaisille vastaava muutos voi olla elämän ja kuoleman kysymys.

Kirjan lopuksi Orasmaa kokoaa johtopäätöksensä kannustavaksi ja rohkaisevaksi puheenvuoroksi kohti vastakkainasettelujen lieventämistä ja rakentavaa yhteiskunnallista keskustelua. Tämän hän näkee kestävyys-siirtymän ehtona ja mahdollistajana.

Teos on helppolukuinen, sujuvasti kirjoitettu. Taustoittavat asiasisältöjaksot vuorottelevat kokemuksellisten jaksojen kanssa. Minämuotoinen kirjoittajana sekä keventää että pitää otteessaan. Tämä kooltaan pieni, mutta aiheessaan suuri ja otteeltaan omaehtoinen teos kannattaa lukea.